کێشەی تـوێژینەوەی فەلسـەفەیی.. کاوە جەلال

دەمەوێت لە ئەزموونی فێرخوازیی خۆمەوە بێمە نێو پرسی ناونیشانی ئەم نووسینەوە.

نیوەی یەکەمی نەوەدەکانی سەدەی ڕابوردوو فێرخوازی فەلسەفە بووم لە زانستگەی بامبێرگ. بێگومان فەلسەفە وەک بەشی سەرەکی، دوو بەشە لاوەکییەکەم بریتی بوون لە پسیکۆلۆژی و ڕامیاریناسی.

بەشەکەمان بچووک بوو، لەتەک مامۆستا و پرۆفیسۆرەکاندا زۆر جار لە "کاتی گفتوگۆی مامۆستا لەتەک فێرخوازان"دا، لێ لە دەرەوەی ئەو کاتانەش، دەرفەت دەڕەخسا تەنانەت لە پرسی دیکەی دەرفەلسەفەیی بدوێین. بۆ نموونە ڕۆژێک پرۆفیسۆرێک، دوای ئەوەی زانیی کە من کوردم، کەمێک بەماتی گۆتی: "گەلی ئێوە تۆپی پێی دەوڵەتانە، بەداخەوە، بەڵی زۆر بەداخەوە، ئاخر ئێوە شایانی لەوە زیاترن. لێ کێشەی سەرەکیی ئێوە خیانەتە. من باوەڕ ناکەم ئەوە تەنیا کێشەی سەرکردەکانتان بێت. من وای دەبینم خیانەت بە ئێوەی کورد توخمییە. ئاخر خیانەت هۆکاری ئەوەیە کە ئێوە دەوڵەتتان نییە. بێگومان ئێوە خۆتان دەبێت باشتر لە هۆکاری ئەوە تێبگەن. من ئەڵمانم و لە دەرەوە هەر ئەوەندە لێتان تێگەیشتووم."

بە هەر حاڵ مرۆ ئەوها ڕاشکاوانە ڕای خۆی دەردەبڕی. بێگومان ئەو جۆرە گفتوگۆیانە زۆر دەگمەن و لاوەکی بوون، هەندێک جار وەک تێبینییەک لە دانیشتنێکدا دەردب□ران و دەبوون بە بابەتی دانوستاندن، چونکە منیش بۆ نموونە لەسەر تێروانینی وەک ئەوەی سەرەوە وەڵام و ڕوونکردنەوەم هەبوو.

ڕۆژێک لەتەک مامۆستایەکدا کە کەمێک بوو بە ناسیارم، گفتوگۆمان دەکرد. لەو میانەیەدا لێی پرسیم: دەتەوێت توێژینەوەی ماگیستەرەکەت لەبارەی چە پرسێک بنووسیت؟"، لە وەڵامدا گۆتم: "خۆت دەزانیت ماوەیەکە زۆر خەریکم بە پرسی "غوربەت"ەوە لای سارتر، ڕەنگە ئەمە پرسێک بێت، لێ هەنووکە کێشەی "ناسەرڕاستی" لە "بوون و نەبوون"ی سارتردا زۆر پێکاومی. ڕەنگە ئەمە بابەتێک بێت بۆ لێتوێژینەوە." ئەو تەماشای کردم و بەپوختی پرسیی: "فەڕەنسی دەزانیت؟"، وەڵامم دایەوە: "نەخێر"، ئەویش سەرلەنوێ کورت و پوخت گۆتی: "کەواتە ناتوانیت لەبارەی سارتر بنووسیت."

زۆر سەرم لەو حوکمەی ئەو سووڕما. هیچم نەگۆت، لێ هەر لە ناخمدا ما یەوە، بۆیە لە دانیشتنێکی دیکەماندا ڕوومکردەوە ئەو کێشەیە و

لەم پرسی: "بۆچی ناتوانم توێژینەوەیەکی ماگیستەر لەبارەی سارتر بنووسم تەنیا لەبەر ئەوەی فەڕەنسی نازانم؟".

لە وەڵامدا گۆتی: "ئاخر نابێت. چونکە فەڕەنسی نازانیت. نوقتە. هەروەها لێت قبووڵناکرێت. ئەمیان سەرەنجامە. گرنگ ئەوەیە کە "تۆ" لە بنەڕەتی زمانەوە ناتوانیت توێژینەوەیەکی ئەکادیمیانەی ماگیستەر لەبارەی فەیلەسوفێکی فەڕەنسی بنووسیت. تۆ دەتوانیت ئەوە وەک توێژینەوەی "کاری ماڵەوە" کە هەموو فێرخوازێک دەبێت لە میانەی فێربوونی زانستگەییدا بیکات، ئەنجام بدەیت و دەچێتە خانەی خەریکبوونەکانتەوە لەنێو مێژووی فەلسەفەدا. لێ لە توێژینەوەی ماگیستەردا دەبێت ڕەچاوی نوێترین ئاستی توێژینەوە لەو بوارە هەڵبژێرراوەدا بکرێت، ئەوجا توێژەر مێتۆدیانە نوێیەتیی کارەکەی دەربخات. تۆ پەیوەند بە سارترەوە ئەو نوێیەت پێ بەدیدەهێنرێت گەر لە سارتر بە زمانی خۆی بتوێژیتەوە، ئەوجا دەتوانیت بە سەرچاوەی لاوەکی ڕووبکەیتە توێژینەوەی ئەڵمانی و فەڕەنسی یان ئینگلیزی لەبارەی ئەو. خوێندنی ماگیستەر لای ئێمە ئامادەکارییە بۆ بوون بە توێژەر. هەر لەبەر ئەم هۆیەشە یاسا ڕێ دەدات، کە گەر فێرخوازێک بابەتێکی تایبەتیی هەبێت و شیاوی توێژینەوەی دکتۆرا بێت، هاوکات پرۆفیسۆرێک ئەوەی لێ قبووڵ بکات، ئەوسا دەتوانێت یەکسەر نەک توێژینەوەی ماگیستەر، بەڵکو دکتۆرا بنووسێت. بەکورتی: کێشەی کرۆکییانەی فەلسەفە زمانی فەلسەفەیە کە توێژەر بەڕێیەوە دەچێتە نێو پرسەکانەوە. تەماشا بکە، من هەموو پلاتۆنم لە وەرگێڕانی شلایەرماخەر خوێندۆتەوە، باوەجو ئەو لە وەرگێڕاندا هەڵەی زۆری کردووە، ئەوەش گرنگ نییە، چونکە هیچ وەرگێڕانێک نییە هەڵەی تێدا نەبێت. لێ من لە توێژینەوەمدا دەبێت پلاتۆن بە زمانی خۆی بخوێنمەوە و گەر ئیقتیباسێکم پێویست بێت، خۆم وەریدەگێڕم، لە زاری پلاتۆن خۆیەوە، کە هەردەم جیا دەکەوێتەوە لە هەر وەرگێڕانێکی دیکەی پلاتۆن، ئەوجا لە کۆنتێکستی نووسینەکەم جیانابێتەوە."

تێڕوانینەکانی زۆر پرسیاریان لام وروژاند: پرسیار لەبارەی توێژینەوەی فەلسەفەیی لە وڵاتە ئەرەبییەکان، لەبارەی وەرگێڕانەکان بۆ ئەرەبی، بە تایبەتی خەریکبوون بە فەلسەفەی ئەڵمانییەوە لە زمانانی دیکەی وەک فەڕەنسی و ئینگلیزییەوە، ئەوجا بۆ نموونە وەرگێڕانی تێگەی "گایست / Geist"ی ئەڵمانی (یان هێگل) بە "ئەلڕووح"، تەنیا لەبەر ئەوەی ئەرەبەکان لە زمانی خۆیاندا "وشە"کەیان نییە، یان "بوون / Sein" بە "ئەلوجود" کە ئەمیش هەروەها بەهۆی نەبوونی وشەکەوەیە لە زمانی ئەواندا، لە کێشەکە لێرەدا ئەوەیە، کە هەر ئەوەندەی وجود لەبریی بوون کرا بە بنەڕەت و هەرچییەکی وەک نووسین لەسەر بنیاتنرا، هەڵە دەردەچێت. ئاخر

“بوون” و “لێرەبوون / وجود” دوو تێگەی جیاوازن و مر□ق ناتوان□ت ب□ژێت، ڕاستییەکەی بۆی نیی□ ب□ژێت: “من بوون دەکەم بە وجود”، یان بە پێچەوانەوە: “من وجود دەکەم بە بوون”. مر□ق د□توانێت ئۆنتۆلۆژیانە، واتا بووناسیيانە لە لێرەبوون / وجود بتوێژێتەوە، لێرەشدا ئاشکرایە دەبێت تێگەیيانە جودا لە یەک دایانبنێت. یان گایست / هۆش بۆ نموونە هیچ پەیوەندییەکی بە ڕووحەوە نییە. ئاخر ڕووح خوداییە، خودا خۆی “دەیخاتە” نێو مرۆڤەوە و لێی وەردەگرێتەوە. کەواتە گەر مرۆ هێگلی بە زمانی خۆی بخوێنایەتەوە، ئەوجا لێی تێبگەیشتایە و بیبینیانە کە لە زمانەکەی خۆیدا واژەیەکی بەرانبەری بۆ ئەو تێگەیەی هێگل نییە، ئەوسا واژە ئەڵمانییەکەی وەردەگرت و لە فەرھەنگۆکدا شرۆڤەیيانە ڕوونی دەکردەوە، واتا دەینووسی “فینومینولوجیة الغایست”، یان “گایست”ی بەگوێرەی نووسینەکەی هێگل ناوەرۆکیيانە وەردەگێڕا بۆ “الوعي”. ئاخر “فێنۆمێنۆلۆژیی هۆش” لە بنەڕەتدا خەریکبوونە بە ئاگاییەوە. با زۆر لە بابەتی سەرەکیمان دوورنەکەوینەوە. مر□ق ب□ “ب□□□ک” تێگەیشتن لە هەر فەیلەسوفێک دەتوانێت لە زمانانی نائۆریجینالەوە کۆششی خۆی بکات، تەنانەت بە بەرواردی چەند سەرچاوەیەکی وەرگێڕراو “تا ڕادەیەک” توێژینەوە ئەنجام بدات. لێ با بگەڕێمەوە بۆ لای ئەو بەڕێزە. کە پێم گۆت ئەرەبەکان “گایست”ی هێگلیان وەرگێڕاوە بۆ “ئەلڕووح” و واتای ئایینیانەی ڕووحم بۆ ڕوونکردەوە، یان “بوون و نەبوون”ی سارتریان کردووە بە “الوجود والعدم”، خۆی پێنەگیرا و دایە قاقای پێکەنین، لێ خێرا خۆی گرتەوە و ڕێزمەندانە گۆتی:

“ئەو جۆرە هەڵانە لە نێوان هەموو کولتوورەکاندا ڕوودەدەن، بۆیە من پێت دەبێژێم، ڕاستییەکەی ئێمەی ئەڵمان دەبێژین، کە بۆ نموونە مەرجی توێژینەوەی ئەکادیمیانەی کۆتایی لەبارەی سارتر شارەزاییە لە زمانی فەڕەنسی و فەڕەنسییەکەی سارتردا. بڕوانە لە ئەمەریکای لاتینی چییان لە هزری هایدێگەر کردووە. تەواو شێواندوویانە، کردوویانە بە ئەنترۆپۆلۆژی (مرۆڤناسی)! ئەوە چیدی هایدێگەر نییە، جا گەرچی ئەوان سەر بە هەمان بازنەی کولتووریی ئەوروپیانەن، کەواتە تەواو جیاوازن لە خۆرھەڵاتییەکان. ئێمە لە دێرزەمانەوە، لە چەرخی نێڤینەوە دەزانین کە لە زمانی ئەرەبیدا ڤێربی “sein” نییە کە لێوەی ناوی “being” (das Sein) دروستدەکرێت.

(لەوێدا یەکسەر تێبینییەکم دا و گۆتم، بەڵێ ئەوەم لای تۆماس هۆبس خوێندۆتەوە کە هێرش دەکاتە سەر پرسی ئۆنتۆلۆژیانەی “esse”ی لاتینی و بە زیادەی دادەنێت، ئەوجا نموونەی ئەرەبەکان دەهێنێتەوە کە گەرچی ئەو ڤێربە لە زمانەکەیاندا نییە، سەرباری ئەوە دەتوانن بفەلسەفێنن.) پاشان ئەو بەردەوام بوو:

“… ب، ئیدی بچی و چن خیان ب فلسفکانی وجود، یان ب وجودگرایی سارترو خریکدکن؟ گر پرسک فلسفیان لای ئوان بواتا بت، ئوسا دبت وشیک دروست بکن ک شیاوی گردانکردن بت. ئاخر هر ئوندی ل نووسیندا “بوون” و “وجود” تککران، ئیدی خونر نازانت مبستی ئوان لچیی (کواتا تاز دستپکردوویکی نو فلسف یکسر فریودخوات و بسهووودا دبرت، کوات خیانتی لدکرت – ک.ج.). من ئستاش تناگم ک بچی خکی وات ئیسلامییکان خیان ب فلسفکانی ئورووپاو خریک دکن؟ ئاخر سرتا پرسیار ئویک ئایا ئوان چییان لو فلسفان دوت؟ ئم سرتا پرسیارکی پرنسیپیی و ئااستی هموو کسک، ئمانکیش، دبتو، ئوجا پرسیارک ئازتر دبت گر کسانی کولتوورکی ب ئم نام خریکی فلسفی ئم بن. ئایا بچی ت فلسف دخونیت؟ بگومان گر بتوت ل ئمانیا ب ئمانی لسری بردوام بیت، ئو بیار و گی خت، ل گر ت بتوت ب کوردی کاری فلسفیی بکیت، ئوسا دبت وانگی ئمانیان و کوردیانی خت جیابکیتو و مشتومایان بکیت، خت زمانفلسففیی ب هردوو زمانو خریک بکیت. جگ لو ئم ئم ل خرئاوا بر تحدای “کتاییهاتنی فلسف” کوتووین. ئی ئو ل خرهات ختان لکوی کارکردنی فلسفییدا دبیننو؟ ت جارک گت ک بدگمن نووسینی فلسفیی ب کوردی هی، ل ئدبی کوردی دومند. ئم ل بنتدا زخیریکی لباری کارکردن ل هزری کولتوورکی ختدا ک لنو ئدبکتانو دربراو. ت دتوانیت متدی هزرینی خت گان پبدیت و ل ئدبی کولتوورکتدا کاربکیت. یان یکسر ل ئمانییو هندک بابتی ئمانی وربگریت، ل من گومانم هی ئم کاریان سربگرت.”

ئستا من ب سوومای پرسیارم لکرد: “ب سرناگرت؟”. ل وامدا گتی: “نازانم. تنیا گومانم هی. زمانی ئمانی تگیی، زمانی ئو، کوردی، ئربی، پخشانیی.”

منیش گتم: “من ئو دزانم، ل دتوانین ل کارکردنماندا خریکی تگسازی بین. جگ لو زمانی کوردیش هاوشوی ئمانی زمانکی ناتورالیستیی و زر چاک درفتی تگسازیی لخگرتوو.”

زر سری لم حوکمی من سووما و پرسیی: “چییی؟”

منیش جختم لکردو: “ناتورالیستیی. ئو دبژن “Vorstellung” (فشتلونگ)، ئم دبژین “پشبینی”. فشتلونگ ل پشدانراوو، واتا ل دانراوو ل بردم خدا ک هزر ئوی کردوو، بدیهنراو، کوات تگک ل درککردنو سازنراو؛

یان ئەوە دەبێژن "begreifen"، کە واتای تێگەیشتن دەگەیەنێت، لە ئەوە لە کرداری دەستەوە هاتووە کە دەیبات بۆ شتێک و دەیخاتە نێو مشتی خۆیەوە، ئەوەشتان کردووە بە "Begriff"، واتا بە تێگە؛ یان "Auffassung"، کە گرتنی شتێکە بە دەست لە سەرەوە و لای ئەوە واتای "تێڕوانین، بیروڕا" دەگەیەنێت". ئەوەی ئەڵمان بە پێشگرەکانی نێو زمانەکەتان بەردەوام واژە و دەستەواژە و تێگەی نوێ دەسازێننەوە، ئەمەی کوردیش پێشگرمان زۆرە لە زمانەکەماندا، هاوشێوەی ئەڵمانی." بینیم ئەویش سووڕما و بە زەردەخەنەیەکەوە گۆتی: "ئاخسۆۆۆۆ (ئاوااا)، مەبەستت لە ناتورالیزم ئەوەیە!!".
ئەو گفتوگۆیە پرسیاری دیکەی لەگەڵ خۆیدا هێنا و گفتوگۆیان لەبارەوە کرا. ئاخر ئەویش فزوولی بوو و دەیویست لە ڕێگەی فەرخوازێکی ڕەچەڵەک خۆرهەڵاتیی خۆیەوە باشتر لە هەندێک پرس تێبگات.

کاتێک ئەمڕۆ ئەو جۆرە گفتوگۆیانە و ئەزموونی دیکەی فرە دەهێنمەوە یاد، ئەوجا لە وەرگێڕانەکان دەهزرێم، پێکەنینم دێت. بۆ نموونە وەرگێڕانی هەڵەی "بوندسکانتسلەر / Bundeskanzler" بۆ "المستشار الالمانی" کە وەرگێڕانێکی فەرهەنگییە نەک تێگەیی، هاوکات کوردەکانیش ئەو هەڵە گەورەیەی ئەرەبەکانیان لە ئەوان وەرگرتووە و کردوویانە بە "ڕاوێژکار". ئاخر کانتسلەری ئەڵمانی بەگوێرەی دەستووری سەرۆکوەزیرانەکە "ئاڕاستەکانی سیاسەتی ئەڵمانی دیاریدەکات"، "دەچەسپێنێت"، ئیدی ئایا چۆن ئەو دەسەڵاتە دەبێت بە "ڕاوێژکار"؟ ئەمیش لە بنەڕەتدا ناوەکە و گۆڕەکە وەک خۆی، هاوشێوەی ناوی "بەرلین" و "مارتین"، بەبێ وەرگێڕان دەربەڕێت.
بەڵێ ئەو پرسیارە زۆر پڕبایەخە کە: ئایا خۆرهەڵاتییەکان چییان لە فەلسەفەکانی خۆرئاوا دەوێت؟ گومانی تێدا نییە کە هەندێک هزرڤانی ئەرەب مێتۆدی خۆیان گەڕانپێداوە و کاری باشیان ئەنجام داوە، وەک ئارکون، یان نەسر حامد ئەبو زەید کە لە نووسینێکی قووڵمەغزایدا داوا دەکات پێویستە قورئان مێژوویانە بخوێنرێتەوە، لەسەر ئەوەش بە فەتوا لە ژنەکەی تەڵاق درا و ڕۆیشت بۆ هۆلەندا – هەر لەوێ سەرینایەوە.
ئەمە لەم جێیەدا لەنێو یەکێک لە پرسە کرۆکییەکانی ئەم کێشەکەداین. ئاخر کاتێک دەخوێنینەوە کە ئەرەبەکان، لایەنی کەم زۆر کەس لەوان، تێگەی "خودا" لای دەکارت وەردەگێڕن بۆ "الله"، جا گەرچی ئەو خودایە تەنیا ئیدەیەکە و "الله"یەکی ئافرێنەر نییە،

یان ڕوونتر ببێژین، وەک ئیدە تەنیا خودایەکی گەرەنتیدەری مەئریفەی ڕوون و ئاشکرایە، ئیدی بەر پرسیاری کەسی چالاکبووی هزری دەکەوین کە چۆن لەنێو هۆشی خۆیەوە کارەکانی ئەنجام دەدات. لێرەدا پرسیار ئەوەیە کە بۆچی کەسێکی پابەندی “اللـه”یەک خۆی بە دەکارتەوە خەریک دەکات؟ ئایا دژبێژیی دەکارت دەکات؟ ئەمە کارێکی ناڕەوا نییە، چونکە لێرەدا پرسی ڕوانگە فەلسەفییەکان دەتەگێڕێ، لێرەشدا دەکەوینە بەردەم پرسیاری “نەقڵ و ئەقڵ” لە لایەک کە کەسی دژبێژیکەر وەک بنەمای خۆی داینناوە، ئەوجا پرسیاری پێگەیاندنی سەبژەکتێکی ئاگامەند لای خودی دەکارت کە بە مەبەستی دەستگرتن بەسەر سروشتدا فەلسەفیانە کاردەکات. کریستەکان خۆیان چەندین دژبێژیی بەم چەشنەی دەکارتیان کردووە. لە مەسەلەکە لە وەرگێڕانی خشکەیی “خودا”کەی دەکارتدا بە “اللـه” ئەوەیە کە وەرگێڕەکان هەڵەیەکی گەورە قبووڵ دەکەن و تەنانەت گۆیا بە خاتری ئاوەزگەرییەک (!) دەیکەن بە نووسین، لێرەشدا کێشەکە بە هیچ شێوەیەک ئەوە نییە کە ئەوان لە دەکارت تێنەگەیشتبن. ئەمە نەشیاوە. ئاخر ئەوانیش زەینێکی سەلیمیان هەیە و کار دەکات، دەخوێنێتەوە و دەسەنگێنێت، کەواتە دەبینێت کە خوداکەی دەکارت ئافرێنەر نییە. نەخێر، مەسەلەکە ئەوەیە کە ئەوان ئامادەیان بە درۆکردن تێدایە! کەواتە لە کرۆکەوە ئەلکەززابن! ئایا ئەوە لە ترسدا کە ئیدی بەڕێک هزری دەکارتیان تا ڕادەی قبووڵکردن داوەتەوە؟ ئایا لە نائاگییەوە لەوە دەترسن کە بە دانوستانکردنی خودا وەک ئیدە و الله وەک ئافرێنەر جیهان بەسەریاندا وێران ببێت؟ لە ئەمە کێشە کرۆکییەکەی دەکارتە کە دەبێژێت، خۆت سەرەتا لە دابی سوننەتی ڕزگار بکە و ببە بە هزرڤانێکی ئازاد، ئەوجا ئازادانە خەریکی توێژینەوەکانت بە، لێرەشدا خودای چاک گەرەنتیدەری مەئریفەی ڕوون و ئاشکراکانی تۆیە. یان ئایا ئەوان دەرەکییانە لە ترسی تاقمی ئەلئەزهەر و شێخەکانی دیکەی دین ئەوە دەکەن تا نەبینن ئەوان چییان دەوێت؟ گەر وا بێت، ئەوا پێویست ناکات لەبارەی دەکارت بنووسن! گەر فەلسەفەیەک بنەڕەتەکانی لە ئۆریجیناڵەوە بە زمانی خۆ دیارنەهێنرابن و بنەڕەتییانە لە کولتووری خۆدا نەکەوێتەوە کار، ئیدی هەر کارێکی لەسەر بکرێت، خۆفریودانە، فەلسەفە نییە، چونکە فەلسەفە لە ڕاستی و ڕاستبێژی جیانابێتەوە، نەخێر ئەوە تەنیا ڕستەسازییە بە زمانی سوننەتییانەی فەلسەفە.

پرسیارێکی دی: ئایا خۆرهەڵاتییەک دەتوانێت بە ئینگلیزی لە هزری هێگەل تێبگات، جا نەخوازە لە ئەرەبی و فارسییەوە؟ یەکەمیان زەحمەتە، دووەمیان نزیکەی نەشیاوە. بۆچی؟ چونکە ئەو هزرە لە زمانی هێگل جیانابێتەوە. بە ئەمە نموونەیەک دەهێنمەوە.

هێگل لە دەستپێکی فێنۆمێنۆ-لۆژییەکەی خۆیدا، واتا خەریکبوونی فەلسەفەیدا بە پرسی ئاوەڵابوونی هزرینی دیالەکتیکییەوە، لە دەرککردنەوە دەردەچێت و شرۆڤەی دەکات. “دەرککردن”ی کوردی بە ئەڵمانی بەریتییە لە “Wahrnehmung” (ڤارنەمونگ) کە وشەیەکی ئاوێتەیە، لە “wahr” و “nehmen”ەوە بەناوکراوە و واتای “ڕاست” و “وەرگرتن” دەگەیەنن. ئەوە هیچ کێشە نابێت گەر ئێمە بەگشتی ئەو واژەیە فەرهەنگییانە وەربگێڕین بۆ دەرککردن. ئاخر ڤارنەمونگ وشە بەرانبەرییە ئەڵمانییەکەی دەرککردنی کوردییە. لە ئەم وشەیە وەک تێگەی هێگل لە کوردیدا دەبێت بە “ڕاست-گری”. بۆچی؟ چونکە هێگل یەکسەر بەگەڕی ناخات و بەدوویدا لەسەر نووسین بەردەوام بێت، کەواتە وەک چەسپیوەکی زمانەوانی گریمانەی ناکات، بەڵکو بە پێشاندانی هزری خۆی سەرەتا شرۆڤەی دەکات، واژە لێکدراوەکە بەش دەکات بەسەر کەرتە سادەکانیدا تاکو مەبەستی خۆی لە “ڤارنەمونگ” و واتاکەی لەنێو فەلسەفەی خۆیدا دیاربهێنێت. ئەو دەبێژێت: ئەوە کە من وەریدەگرم (لای خۆم بە سەنسەکانم / حەواسەکانم دەیگرم، دەرکی دەکەم)، ڕاستە، کەواتە گومانی لێناکرێت، بۆیە هزرینم دەشێت لەو ڕاستە (وەر)گیراوەوە بەرەو ژوور ئاوەڵاببێت. هێگل لە ڕەوتی خەریکبوونی فەلسەفەیی خۆیدا بە دیاردەی ئاگاییەوە و ئەوجا بە ڕوونکردنەوەی تێگەیشتنی خۆی لە دەرککردن (ی ئەڵمانی)، گەڕاوەتەوە بۆ واتای وشەکان و ڕەچاوی چاوگە ئەڵمانییەکەی کردووە، ئەوجا تێگەیەکی “نوێ”ی لە واتاکانی هەر یەکەی “ڤار” (ڕاست) و “نەمن” (وەرگرتن)ەوە سازاندووە و کردوویەتییەوە بە ڤارنەمونگ. گەر ئێمە هێگل بە زمانی خۆی بخوێنینەوە، ئەوسا لە هزرین و کارکردنی ئەو تێدەگەین، ئەوجا ناچار دەبین هەوڵی بێژتنی ئەوە بە کوردی بدەین کە ئەو بە ئەڵمانی بێژتوویەتی، لێرەشدا پێش هەموو شتێک بەر واژەی “ڤار / ڕاست” دەکەوین، لەم ڕوانگەیەشەوە دەبینین کە گونجاو نییە تێگەی “دەرککردن” بە “ڤارنەمونگ”ی ئەو دابنێین، بەڵکو گونجاوترە “ڕاستگری” بەکوردی دابنێین کە هەموو خوێنەرێکی فەلسەفەکار بە کوردی لێی تێدەگات، لێرەشدا گومانی تێدا نییە کە هێشتا هەر دانوستانکردنی وەک دەرککردن لە لایەن وەرگێڕ لە پەراوێزدا، لە لایەن توێژەر لە میانەی نووسینەکەیدا، پێویستە.

ئێمە بە هەمان شێوە تێگەی “زمان” لای هایدەگەر دەگرێتەوە. سەرەتا گەرەکە پەیوەند بەم پرسەوە ببێژین، ئەو دیاردەیە کە ئەڵمانەکان ناوی دەنێن “Sprache / شپراخە”، ئەرەبەکان ناوی دەنێن “لوغە” و کوردەکان ناوی دەنێن “زمان”. ئەمە دروستە. لە پەیوەند بە هایدەگەرەوە کێشەیەکی زمانی دەکەوێتەوە، ئەوەش لە ڕووی بەناوکردنی چاوگی “sprechen” (پەیڤین) بە “Sprache” (پەیڤە) کە

بە ئەڵمانیی گشتی و زانستی یان فەلسەفەییش واتای “زمان” دەگەیەنێت. بۆچی ئەمە پەیوەند بە هزری هایدێگەرەوە پڕکێش□ یە؟ ئێمە سەرەتا دەگەڕێینەوە بۆ دەستپێکی بیبل کە دەبێژێت: “Und Gott sprach”، واتا: “خودا پەیڤی”. بۆچی؟ چونکە بەگوێرەی بیبل: سەرەتا پەیڤ هەبوو، پەیڤ لای خودا بوو، خودا خۆی پەیڤ بوو. ئێمە گەرەکە بۆ تێگەیشتن لە هایدێگەر ڕەچاوی ئەم واتایە بکەین، جا گەرچی ئەو لە نووسینی “پەیڤە”دا ڕەتی دەکاتەوە بنەڕەتی پەیڤە خودایی بێت. ئێمە دەمانەوێت سەرەتا بەمە ببێژین کە “sprechen” لای هایدێگەر “ئاخافتن” نییە، بەڵکو “پەیڤین”ە، لە بەناوکردنیشیدا دەبێت بە “پەیڤە” کە مەبەستی ئەوە. کەواتا گەرەکە ئەم واژەی□ ب□ه□نرێتە نێو زمانی / کارکردنی فەلسەفەیی کوردییەوە لە هزری هایدێگەردا، تاکو مرۆڤ دروست لێی تێبگات. بۆچێ گەرەکە ئەمە بکەین؟ چونکە ئەو خۆی دەبێژێت:

“مرۆڤ دەپەیڤێت. ئێمە لە بێداری و لە خەوندا دەپەیڤێین. ئێمە بەردەوام دەپەیڤێین، ئەوە تەنانەت لەو کاتەشدا کە ئێمە هیچ وشەیەک دەرنابڕین، بەڵکو تەنیا گوێدەگرین یان دەخوێنینەوە، تەنانەت لەو کاتەشدا کە ئێمە نە گوێدەگرین و نە دەخوێنینەوە، بەڵکو لەبریی ئەوە کارێک ئەنجام دەدەین یان ل□ نێو کاتبەسەربردندا قاڵ دەبین. ئێمە بەردەوام بە هەر شێوازێک دەپەیڤێین. ئێمە دەپەیڤێین، چونکە پەیڤین بە ئێمە سروشتییە.” (…) “ئایا پەیڤین چە واتایەک دەگەیەنێت؟ بۆچوونی باو ل□ بارەی ئەوە دەبێژێت: پەیڤین چالاککردنی ئامرازەکانی دەنگدەربڕین و بیستنە، پەیڤین دەربڕینی دەنگی و ڕاگەیاندنی بزاوتە مرۆڤییەکانی هەستکردنە.” (…) “لە لایەکی دی پەیڤین بە چالاکییەکی مرۆڤ دادەنرێت. ئێمە دەبێت بەگوێرەی ئەم تێڕوانینە ببێژین: مرۆڤ (…) تەنیا زمانێک دەپەیڤێت.” (…) “ئەوجا بەرانبەر دیاریکردنی پەیڤین وەک بەدیهێنانێکی مرۆڤیی، کەسانی دی هەن و جەخت دەکەن، کە وشەی پەیڤە سەرچاوەیەکی خودایی هەیە. بەگوێرەی پێشگۆتنی ئینجیلی یۆهانس، پەیڤ سەرەتا لای خودا بوو، لێرەشدا مرۆ نەک تەنیا دەیەوێت پرسیاری سەرچاوە لە کۆتەکانی ڕوونکردنەوەی ڕاسیۆنال-لۆژیکی ڕزگار بکات، بەڵکو هەروەها لەمپەرەکانی وەسفکردنی لۆژیکیانەی زمانیش لادەبات”.

لێ هایدێگەر ڕەچاوی رۆڵی ئەو پێشبینییانەی زمان ناکات. ئەو بەردەوام دەبێت:

“پەیڤە دەپەیڤێت. ئایا پەیڤینی ئەو چۆنە؟ ئایا لەکوێ پەیڤینێکی ئەوها دەبینینەوە؟ بەباشترین شێوە ل□ نێو پەیڤراودا. لە ئەودا پەیڤین تەکامولی کردووە. (…) پەیڤین لە پەیڤراودا داڵدەدراو دەمێنێتەوە.”

پەیفراویش بە هایدگەر بریتییە لە هۆزان (شیعر). کەواتە هەر ئەوەندەی تێگەیشتنی هایدگەرمان بۆ زمان بە واژەی زمان دایەوە، ئیدی لە مەبەستی ئەو دووردەکەوینەوە.

لێ با بگەڕێمەوە بۆ پرسی تێگەسازی لە ئەڵمانییەوە کە بۆ من گرنگە. لێرەش سەرلەنوێ نموونەی تێگەیەکی زۆر کرۆکیانەی دیالێکتیکی هێگل دەهێنمەوە، کە بریتییە لە تێگەی “هەڵگرتن”، بە ئەڵمانی “Aufhebung” / ئاوفهێبونگ.

ئەم تێگەیە لای هێگل سێ واتای هەیە کە بە هەمان شێوە لە وشەی “هەڵگرتن”ی کوردیشدا هەن، و بریتین لە: ١) نێگاسیۆن / تۆلێرە (tolere): ڕەوشێک، کارێک، کۆتایی پێدەهێنرێت و هەڵدەگیرێت بە ئاستێکی دیکە تا لەوێ بەردەوامیی پێبدرێت و ڕەوشێکی گونجاوتر بدۆزرێتەوە (یان دەشێت کەسێک لە پەیوەندییەکانی ژیانی ڕۆژانەوە ببێژێت: “با ئەم مەسەلەیە هەڵبگرین بۆ سبەینێ.”؛ ٢) پاراستن (conservare): من بۆ نموونە ئامانەتی کەسێک لای خۆم هەڵدەگرم، بۆی دەپارێزم؛ ٣) بەرزکردنەوە (elevare): من شتێک، ڕەوشێک، هەڵدەزنێنم بۆ ئاستێکی باڵاتر، وەک چۆن من جانتایەک لەسەر زەوییەوە بە دەست بەرزدەکەمەوە، هەڵدەگرم.

کەواتە گەرچی وشەی “هەڵگرتن” بەگشتی لە کاروباری ڕۆژانەدا بەکاردەهێنرێت، سەرەڕای ئەوە لای خەڵکیش هەر سێ واتاکەی لەخۆگرتووە، هاوکات دەشێت ببێت بە تێگەیەکی فەلسەفەیی، کە ئیدی هەر ئەوەندەی فەلسەفەکار تێگەکەی لە نووسینێکدا بینی، یەکسەر دەزانێت لە دیالێکتیکی هێگلەوە هاتۆتە نێو فەلسەفەوە و ئەویش کاری پێدەکات — وەک تێگەیەکی فەلسەفەیی. باوەجو هێگل دەیگۆت، تێگەکان لە هۆشی گەلدا هەن، ئەرکی فەلسەفە ئەوەیە بیاندۆزێتەوە، لە یەکدیان جیابکاتەوە، تایبەتێتییان پێبدات و ڕێکیان بخات. هێگل لە زمانی ئاخافتنی ڕۆژانەی خەڵکەوە دیالێکتیکەکەی خۆی ئاوەڵا کرد — واتا لە ئەڵمانییەوە فەلسەفەیەکی ئەڵمانی.

جارێک لەگەڵ ڕامیار مەحمود دانوستانێکمان لە بارەی تێگەی “مەئریفە” کرد کە داخۆ بە کوردی چی بۆی گونجاو بێت. سەرەتا گەرەکە ببێژم، کە مەئریفە واژەیەکی گونجاوە و دەربڕینی لەسەر زار خۆشە، بەکارهێنانی ئاساییە، لە بەکوردیش واتای هەیە کە بریتییە لە “ناسیاری”. ئەمە لە ڕەوتی دانوستاندنەکەدا بەوە گەیشتین کە لە کوردیدا واژەیەک تایبەتدەکرێت بە ڕەوشێک، کرۆکێک، پەیوەندییەک و هتد، بوارەکە “دەگرێت” و ئیدی دەرفەت نادرێت لە واتای دیکەدا بەکاربهێنرێتەوە. واتا “ناسیاری” (ناسیاوی) تەرخانکراوە بۆ پەیوەندیی یەکدیناسینی دوو یان چەند کەسێک، بۆیە دەشێت گەر خوێنەر ئەوەی لە نووسینێکدا بینی، یەکسەر بە ئەو پەیوەندییە یان

کرۆکە دیاریکراوە بڕوات! لێ ئەوە بەڕاستی شێوە هزرینێکی چەوتە.
هەموو زمانە پێشخراوەکان واژە یان تێگەیان هەیە کە لە چەندین واتای جیاواز و لە بوار و زانستی جیاوازدا بەکاردەهێنرێن، بۆ نم□وونە واژەی لاتینیی ڕێپرەزەنتاسیۆن. ئەم واژەیە لە ڕامیاریناسیدا واتای نوێنەرایەتیکردن دەگەیەنێت، لە هونەرناسیدا واتای پێشاندان دەگەیەنێت، لە هەندێک فەلسەفە یان فەلسەفەی هونەردا واتای وێنەدانەوە دەگەیەنێت. لێرەدا ئاشکرایە کە پسپۆری هەر بوارێکیان دەزانێت مەبەستی ئەو تێگەیە لە بوارەکەی خۆیدا چییە.
بە هەر حاڵ مەبەستی من لەوەیە کە ئەو جۆرە کارانە گەرەکە بوێرانە ئەنجام بدرێن و ئەوەش ئەرکی بەشەکانی فەلسەفەیە، بەدووی ئەوانیشدا ئەرکی بەشەکانی کوردییە. ئاخر بەشەکانی فەلسەفە دەبێت ڕێبەری تێگەسازی بن، بەشەکانی کوردیش دەبێت خۆیان بە ئەوانەوە پابەند بکەن، یان هیچ نەبێت لەنێو خۆیاندا وانەی فەلسەفەی زمان بچەسپێنن، ئەوەش بێگومان نەک وەک زانیاری، بەڵکو وەک بزوێنەرێک بۆ کارکردنی ڕەخنەیی لە سەرجەم واژە و دەستەواژەکانی زمانی کوریدا پێوەی خەریک ببن، کەواتە نەک هەردوو لا سون□تگەرایانە خەریکی “دریژ□ پێدان” یان “دەرخپێکردن” بن، یان تەنانەت لاسایی هاوییەکان بکەنەوە کە خۆیان بە هزرەوە هەڵواسیوە و بە زمانی هۆزانقانی یان سەقەت پتر هزرین دەشێوێنن.
بەرانبەر ئەوە زۆر ئەکادیمی دەبێژن، گۆیا “تازە مەسەلەکە ئەوها هاتووە!!” و دەشێت ڕۆژێک لە ڕۆژان هەڵەکان ڕاستبکرێنەوە، واژەی گونجاو وەک لەبریی بۆ واژە هەڵەکان دابنرێن. لێ ئەمە ڕاکردنە لە بەرپرسیاری، درێژ□ پێدانی ئەوەیە کە سون□تگ□ریانە هاتووە. لە بنەڕەتدا پێویستە ئەوە کە سون□تییانە هاتووە، بەری پێبگیرێت، بە ئەرگومێنتی زمانفەلسەفەیی دەرفەتی فڕێدان یان سڕینەوەی بۆ بڕەخسێنرێت، ئەم ئەرکەش لە ئەستۆی ئەواندایە. ئاخر بەرپێگرتن بەتوخمی سەر بە کارکردنی ئەکادیمیی ئەوانە. لێ ئەوە کاتێک دەبێت بە ئەرک، گەر هاتوو مرۆ لەتەک خۆیدا ڕاستگۆ بێت و هەڵەی پێقبووڵ نەکرێت، جددی بێت، سون□تگەرایەکی درێژ□ پێدەر نەبێت، یان لە ڕووی نێگەتیقو□ ببێژین کە ئەمیش کەم یان زۆر لەگۆڕێیە، مرۆ داماوێکی بڕوان□م□خواز و ئەوداڵی ناساندنی پێگەکەی نەبێت. هزرینی ناوەرۆکگر ناچارە بەرەنگاری چەوتی و تێکدانەکانی هۆشی فێرخوازان بێتەوە. ئاخر گەر بەشەکانی فەلسەفە و کوردی سون□تگەرایانە گەنجان بەچەوتی و سەرجەم هەڵە زمانی-هزرییەکان پێبگەیەنن، ئەوسا ئەوانیش وەک مامۆستا شاگردەکانیان بەچەوتی و رواڵەتی بەنێو خوێندندا “تێد□ پەڕێنن”.

ئەم کێشەیە کاتی خۆی بە پێش چاوی پلاتۆنەوە بوو، بۆیە لە دیالۆگی "کراتیلۆس"دا دەیکات بە بابەتی پێوەخەریکبوون. پلاتۆن لە سەرەنجامی دانوستاندنەکانی ناو دیالۆگەکەدا ئەو ڕوانگەیە ڕادەگەیەنێت، کە چۆن دارتاش لەسەر ڕێنومای کەشتیوان سەوڵ دروستدەکات (ڕاستییەکەی دەبێت لە ڕوانگەی پلاتۆنەوە ببێژین: "سەوڵ دەسازێنێت"، چونکە دارتاش / وەستا لای پلاتۆن ئەو پێگەیە وەردەگرێت کە وەکو دی بە هونەرمەندان دەدرێت)، بە هەمان شێوە دانانی واژە ئەرکی یاسادانەرە کە ئەویش گەرەکە ئەرکەکانی لەژێر چاودێریی دیالەکتیکییەکاندا (واتا فەیلەسوفەکاندا) ئەنجام بدات. ئەمڕۆ بەشەکانی فەلسەفە لە زانستگەکاندا (زانکۆکاندا) ئەرکێکی بەم چەشنەیان دەکەوێتە ئەستۆ، ئەوجا دەبێت هەموو ئەوانی دی لە بەش و ناوەندە کولتوورییەکاندا پابەندیان بن. لە بەشەکانی فەلسەفە ئەو ئەرکەیان پێڕادەپەڕێنرێت، گەر مەبەستمەندانە لیژنەی توێژەرییانەی زمانفەلسەفەیی پێکبهێنن و لە کۆبوونەوەی بەردەوامدا واژە بسازێنن و لەسەریان بە کۆنسێنس بگەن، ئەوجا دوای ئەوەی خۆیان بەگەڕیان دەخەن، هاوکات وەک ڕێنوما بییاندەن بە ئەوای دی، کە بێگومان ئەوانیش دەبێت پابەندیان بن – گەر ڕاستگۆ بن، گەر کەللەڕەقی بەخیل نەبن، کەواتە دەرووننەخۆش نەبن و وەرگرتن لایان مایەی شەرمەزاری یان شکاندنی شکۆی کەسێتیی ڕواڵەتییان بێت!!

بەڵێ دەتوانین سەرجەمییانە ببێژین، کە خۆهەڵواسین لە دەرەوە، لە هەر زمانێکی دیکەوە بە فەلسەفەی ئەڵمانی، فەڕەنسی یان ئینگلیزییەوە و وەرگێڕانی هەر بابەتێک لەو زمانە دەرەکییەوە، پڕکێشەیە، چونکە وەرگێڕراوەکە تەنیا و تەنیا بە دیراسەکەرانی فەلسەفەیی کولتووری خۆ ئەنجامدراوە، ئەوەش دەرفەت نادات بە خوێنەران / فێرخوازانی کورد بەو ڕێیەوە بچنە ناو هەر هزرێکی دەربڕاوی خۆییەوە بە ئەڵمانی، فەڕەنسی یان ئینگلیزی. بەڵێ ئەوە لە بنەڕەتدا نیشانەی ناجدییەتی خۆیە لە هزریندا، نیشانەی سوننەتگەرییە کە بەلایەوە ئاساییە لە هەر پێشدانراوێکی وەک ڕاستی یان وەک کامڵ گریمانەکراوەوە کارێکی وەرگێڕان ئەنجام بدات.

هاوکات گومانی تێدا نییە کە ئەو جۆرە کارکردنە لە سەرەنجامدا پرسیاری ئەخلاقیی لێدەکەوێتەوە. ئاخر بەو جۆرە کارانە کەسانی سادەی تازە هاتوو بە ناو فەلسەفە فریودەدرێن، چونکە وا باوەڕ دەکەن، کە گۆیا ئەوان لەو وەرگێڕراوانەدا کانت، هێگل، سارتر یان هوسێرل و هایدگەر دەخوێننەوە، کە بێگومان هەرگیز بەو ڕێیەوە هیچ کامیان ناخوێننەوە. لە بنەڕەتدا و هەر لەم ڕوانگەیەوە ئەو تێڕوانینە سەروەرەش هەڵدەوەشێتەوە کە دەبێژێت "ئەو کتێبانە هەبن باشترە لەوەی کە نەبن"، کەواتە: لە ڕاستیدا نەبن باشترە لەوەی

بەو شێوەیە هەبن، چونکە خوێنەرانیان، یان خوێندکاران / فێرخوازان کرۆکییانە ل□ ه□زری فەیلەسوفەکان دووردەخەنەوە. جگە لەوە گەر کەسێک بۆ نموونە ناڕاستەوخۆ بە خوێندنەوەی هێگل یان هایدگ□ر بهەنگێورێت و بەو شێیەوە پرسیار لە ناخیدا سەرهەڵبدات، ئەوا پێویستە، ناچارە، سەرەتا هەوڵ بدات خۆی فێری ئەڵمانی بکات، ئەوجا خۆی دەست بە دیراسەی فەلسەفەکە بکات کە پاشان دەشێت لێوەی بە کوردی تێروانین بۆ دانوستاندن یان تەنانەت ڕاڤەی خۆیی هەڵبهێنجێت – یان بۆ کوردی وەریبگێڕێت. ئەوە لە پرنسیپدا شێوازی فێربوون و کارکردنی فەلسەفەییە. بۆ نموونە ئێرانییەکان بەشێکی زۆری فەلسەفەکانی ئەڵمانییان لە زمانی ئۆریجینا□□□و□ بۆ فارسی وەرگێڕاوە. لێ ئەو کارەیان بۆ خۆیان کردووە. تەنیا و تەنیا بۆ خۆیان. ئیدی ئایا بۆچی کوردەکان کە بەگشتی چاولێکەرانە دەژین، خانوو دروست دەکەن یان خۆیان دەپۆشن و هتد، لێرەشدا چاو لەو شێوازە کارکردنەی ئێرانییەکان ناکەن؟

من پارەم هەیە کەواتە من هەم..
نووسینی: ستیڤان شەمزینی

کۆژێتۆکەی فەیلەسووفی مەزن (دیکارت) ئەمەیە (من بیر دەکەمەوە کەواتە هەم). دیکارت لە ئەنجامی تێفکرینی زۆر و خوێندنەوەی قووڵی لە بواری فەلسەفیدا گەیشتە ئەو بڕوایەی مرۆڤ کائینێکە بەرئەنجامی بیرکردنەوە و رامانە، بە پێچەوانەی (مارکس)ەوە کە وای دەبینی مرۆڤ بەره□□می کارە "هەڵبەت دیکارت پێش مارکس ژیاوە"، تێمای ئەوەی مرۆڤ بەره□□می کارە یان بیرکردنەوە؟ مشتومڕێکی فەلسەفیی زۆری لەسەر بووە و تانوکەش ئەم جەدەلە گەرموگوڕیی و گرنگی خۆی لە دەست نەداوە لە ناوەندە ئەکادیمییەکاندا. بەدڵنیاییەوە ئێمە نامانەوێت بەشداریی بکەین لەو دایەلۆگە و ئامانجیشمان شیت□□□ و شرۆڤەکردن و توێژینەوە نییە لە کۆژێتۆکەی (دیکارت) بە پێچەوانەوە گومان لەسەر ئەوە دادەنێین ئەگەر دیکارت لەم ئان و سات و چەرخە یان لە سەدەی بیست و یەکەمدا بژیابایە، تۆ بڵێی سوور بووایە لەسەر وتەزاکەی (من بیر دەکەمەوە کەواتە من هەم)؟ یان سوڕانی چەرخ و زەمەن قەناعەتەکانی پێ ئاوەژوو دەکردەوە و لەم دنیا ماددیی و

قازانجپەرستییەی ئەمڕۆدا ناچار دەبوو کۆژێتۆکەی هەڵبگیڕێتەوە بۆ ئەم شێوەیە :(من پارە و سامانم هەیە کەواتە من هەم)؟!!.
دیکارت چەند سەدەیەکە لە دنیا دەرچووە و کۆچی دوایی کردووە، نـاتوانین درۆی بەدەمەوە بکەیـن ئـاخۆ چۆن تێـزە فەلسـەفییەکانی فۆرمۆڵە دەکرد، بەڵام لە دنیای قازانجخوازیی کۆمپانیا زەبەلاحەکان و سەرمایەداریی هاوچەرخدا مر□ق رووتکراوەتەوە لە هەر بەها یەک، تاکە بەها یەک پێگەی مر□ق ب□ بەرزیی دیاریی بکات و وەک کائینێکی زیندوو بیهێڵێتەوە تەنیا سەنگی سامان و ئاستی سەرمایەکەیەتی، مرۆڤایەتی پێی ناوەتەوە قۆناغێکەوە کاغەزێکی وەک پارە بەهای هەر شتێک دیاریی دەکات، مرۆڤایەتی لە وەختێکدایە پارە بڕشتی لەبەر بڕیوە و جەستە و بیرکردنەوەی داڕزاندووە و لە بازنەیەکی تەسکدا گەمارۆی داوە. هەرچەندە لاف و گەزافی ئەوە لێدەدەین مرۆڤایەتی زۆر لە مێژە سەردەمی کۆیلایەتی تێپەڕاندووە، لێ بەداخەوە لە عەهدێکدا دەژین کۆیلایەتییەکی رووت و نوێ لە ئارادایە!!، ئەگەر لە قۆناغی کۆیلایەتی پێشاندا مر□ق ه□ر خۆی خاوەنی کۆیلە مرۆڤەکەی تر بووبێت، بەپێچەوانەوە خاوەن کۆیلەی نوێ مرۆڤێک یان وجودێکی زیندوو نییە، بەڵکـو پـارچە کـاغەزێکی بێگیـان و بێ جـوڵەیە و بە بێـدەنگییەکی سیحراویی مرۆڤی کردووەتە بەندەی خۆی.
کۆمەڵـی کـوردەواریی لە قۆنـاغی پەڕینەوەدا یە بۆ ک□م□گ□یەکـی سەرمایەداریی و بازاڕی ئازاد، کارەسات ئەوەیە کۆمەڵێکە هەموو ماتریاڵەکانی سەرمایەداریی تێیدا ئامادــەیە، بەڵام لایەنە فیکریی و زەمـانەتە جۆربەجۆرەکـانی ئەو سیسـتمە لە ناویـدا غـائیبە، بۆیە دەبینین پارەدارەکان "نەک سەرمایەدارەکان" لە پێشەنگی کۆم□□گ□□ن، لەم جۆرە کۆمینیوتیـا نەدا ئەگەر سـوکراتێکی بێ پـارە بیـت لە فەرامۆشی و پەڕاوێزخستندا تووشی نەخۆشی دەروونی دەبیت و رەنگە هەموو حیکمەتەکانت لە وڕێنەیەک زیاتر بەولاوە نەبینرێت و پێدەچێت هەنـدێ جار مـایەی بـزە و پێکەنینـی چەنـد پـارەدارێک بیت، ئەو پارەدارانەی ئەگەر نیو هێندەی ژمارەی دەفتەر چەکەکانیان کتێب لە ماڵەکانیاندا هەبوایە بەس بوو بۆ ئەوەی بزانن ژیان تەنیا لە پارە و دەستکەوتەکانی دەوڵەمەندیی و پارەداریدا کۆ نەبووەتەوە، بەڵکو ژیان زۆر لەوە فراوانتر تا لە کونی کلیلی دەرگایەکی بچووکەوە سەیری بکەین. سویفت دەیووت (کەس ئامۆژگاریی وەرناگرێت، بەڵام پارە بدرێت بە هەر کەس وەریدەگرێت، کەواتە پارە لە ئامۆژگاریی بە نرخترــە)!.
ئەگەر لەسەر شەقامێکی سەرەکیی رابوەستیت کیسەیەک دۆلارت پێ بێت بیبەخشیتەوە بەسەر خەڵکدا لە ژێر ناوی خێر یان هەر ناوێکی تردا بێت ئاپۆرەی داواکاران و ئەوانەی شان دەکوتن بۆ وەرگرتنی چەند

سەنتێک و پڕکردنی گیرفانیان لە حوکمی چاودا نامێنێت، بەڵام ئەگەر نیتچە لە گۆڕەکەی بێتە دەرەوە بیەوێت دوو قسە بۆ قازانج و مێشکی مر□ق بکات بە دیار خۆیەوە خەوی لێدەکەوێت چون دوو کەس نییە بێزی بێت و ویستی هەبێت ل□ بەردەم ئەم (شێت)ەدا بوەستێت تا دوو وشە فێر ببێت، لەمەشدا رەنگبێ زۆر گلەیی لە خودی مر□ق□کان نەکەین وەک تاکەکەس هێندەی دەبێت سیستمی باو و دەسەڵات لە قەفەزی تاواندا رابگرین و دادگایی بکەین. زۆرجار بەناو بازاڕ و شوێنە گشتییەکاندا رۆشتووم سەیری هەموو ئەو مر□ق□ ه□ژارانەم کردووە بۆ پەیداکرنی نان و لوقمەی ژیان ناچاربوون سەر دانەوێن و وەک کۆیلەیەک لە بەردەستی پارەدارێکدا بچەمێننەوە، زۆر شەرمم لە خۆم کردووە لە کاتی بینینی دیمەنی ئەو پیاوە پۆشتە و پەرداخانەی لە ساتی دواندا وەک فریشتە دەدوێن، بەڵام قۆنەرەیان لە تەنیشت سەر و لەسەر سەری تەختەی منداڵێکی بۆیاخچی راگرتووە و بەدەم تریقانەوەوە بۆ کچە جوانەکانی سەر شەقامەکان دەڕوانن و پێیانوایە بە هەستی ناسک و شیکێتییەکەیان دڵی کچان راو دەکەن!.

لەم دیمەنانە زۆر بێزارم، دەبێت خانەدانێکی دەستڕۆیشتوو (لە هەموو سەردەمەکاندا) چی جیای بکاتەوە لە دەستفرۆشێک؟ ئەی منداڵێکی هەژاری عەلاگەفرۆش چی جیاوازییەکی هەیە لەگەڵ ئەو منداڵە خوا پێداوەی لە ژوورێکی پڕ لە رەنگی ژیاندا گەمە دەکات و تامی سەرما و گەرما و حەسرەتی هەژاریی و نان پەیداکردنی نەچێشتووە؟ زۆرجار دەڵێن پێویست ناکات مێشکی خۆت بەم غەمانەوە خەریک بکەیت و کۆڵ بە دنیاوە هەڵبگریت چونکێ ئەمە سوونەت و یاسای سرووشتە و بوونێکی رەهای هەبووە و هەیە لە مێژوودا! بەڵام ئەگەر ئەمە یاسا و حەتمییەتی ژیانیش بێت قەرار نییە مر□ق ت□سلیمی ئەو یاسا و حەتمییەتە بێت، سەرەنجام مر□ق ل□ پێش و یەکەمینە نەک کۆمەڵە یاسایەک کە هەر بەرهەمی عەقڵ و دەستکردی مر□ق□کان خ□یان□، مر□ق د□بێت سرووشت لەگەڵ خۆی بگونجێنێت نەک بەپێچەوانەکەی، ئەگەر مر□ق پاسیف بووایە ئەوە هەر لە مێژەوە بوو چرای ژیان لەسەر ئەم هەسارەیە کوژابووەوە.

پارە خوایەکی نوێیە و لەهەموو خواکانی تر بەندەی زۆرترە و رەنگە هیچ خودایەک نەبێت هێندەی وی پەرستراو بووبێت و رەنج و زەحمەتی لە پێناودا درا بێت و مر□ق و خوێنی بۆ بە قوربانی کرابێت. بۆ وێنە رۆژنامەیەکی ئینگلیزیی پرسیارێکی ئاڕاستەی خوێنەرانی کرد: پارە چییە؟ لەناو بەهێزترین وەڵام و پێناسەکانی خوێنەراندا بۆ پارە، ئەم پێناسەیە زۆر سەرنجڕاکێش و کاریگەرترین بوو (پارە بتێکە گەرچی پەرستگەی نییە، بەڵام تێکڕای گەلان دەیپەرستن). دەشێ یەکێک لەو فاکتۆرانەی پارە ببێتە خوای مر□قایەتی سیستمی سەرمایەداریی

بەت، لەوەش ترسناكتر ئەوە بووە لە كۆمەڵگە پاشكەوتووەكانى چەشنى كوردستاندا ئەم بەندايەتيكردن و پەرستنە گەلێك قورس و زەحمەتترە، زۆربەى جار مردن لە ژيان ئاسانترە، زۆرجارانيش پارە خودايەكى ئێجگار دڕندە بووە و حەزى لە قوربانى زۆرتر بووە، بەپێچەوانەى خوداكەى ئيبراهيمەوە، ئەم خودايە خوێن و سەرى بڕاوى مليۆنان ئيسماعيل كارى تێنەكردووە و سۆزى نەجوڵاندووە، پارە خوايەك بووە دڵڕەقتر لە زيۆس لە بەرامبەر سيزيف، تووڕەتر لە خواى موسا لە فيرعەون. بەكاشيە بە متمانەوە دەيووت (هەژاريى لە سامان بە بەريمان دەكات، بەڵام ناتوانێت دەست بۆ ئابڕوومان بەرێت). لە بەداخەوە هەژاريى لەم وڵاتەدا ئابڕووى زۆر مرۆڤى بە ئابڕووى تكاند، عيززەتى نەفسى كرد بە چێشتى فۆلكلۆريى و باوى نەماو، سەرى زۆر سەربەرزى نەوى كرد، ملى زۆر گەردن كەچى هێنايە ژێر پێيەوە، غرورى مرۆڤانەى زۆرى وردوخاش كرد!، ئاخر هەژاريى نەك ئابڕووى تكان، نەك ڕێزى شكان، بەڵكو مرۆڤى كوردى هێناوەتە بارى شێتبوون و بزڕكاندنەوە.

هاوڕێيەكى نێزيكم بۆى گێڕامەوە ساڵى 1997 كاتێ دواى چەند ساڵ گرانيى و ئابڵوقەى ئابوورى سەر عێراق و كوردستان و لە ميانى پڕۆژەى نەوت بەرامبەر بە خۆراك چەند قافڵەيەكى ئازووقە و خواردەمەنى گەيشتە كوردستان و لە ڕێى وەكيلەكانەوە دابەش دەكرا، ژنێكى گەنج لە كاتى وەرگرتنى يەكەمين جارى بڕە ئاردى دياريكراودا بە شێوەيەكى كتوپڕ كەوتە شەق تێهەڵدانى چەند فەردە ئاردێك و بە قوڕگێكى پڕ گريانەوە وتى: هەتا نەبوومە سۆزانى و لەشى خۆم بە سەدان پياو نەفرۆشت نەهاتيت! تازە دواى چى دێيت و چيت لێبكەم!؟.

ئەم چيرۆكە بە يەكێك لە ديوەكانيدا پێمان دەڵێت: هەژاريى دايكى هەموو نەگبەتى و دياردە دزێوەكانە هەر وەك چۆن فاكتەرى هەموو جەنگ و كاولكاريى و كارەساتە لە يادنەكراوەكانى ناو ديرۆكى سەرجەم مرۆڤەكانى جيهانە. ئەگەر كەمێك وردبينەوە لە وزە و سووتەمەنى هەموو جەنگەكان و بكەرەكانى تاوان و قوربانييەكانى هەموو شۆڕش و سەرهەڵدانەكان و داينەمۆى بەردەوامبوونى ژيان هەر ئەو مرۆڤە هەژارانە بوون كە ژيانيان تەنيا ڕەنج و كڵۆڵى و چارەنووسى ڕەش و دڵى شكاو و ئازارچێشتن بووە و هيچى تر. ژيانى هەر هەژارێك بابەتى ڕۆمانێكە، خەونى هەر هەژارێك بابەتى داستانێكە، ئازارى هەر هەژارێك مەتەڵێكە، تۆڵستۆى لە پێشەكى ڕۆمانى (ئانا كارنينا)دا دەنووسێت (هەموو بنەماڵە خۆشبەختەكان لە يەكتر دەچن، بەڵام هەر بنەماڵەيەكى بەختڕەش بەدبەختيى تايبەت بە خۆى هەيە).

هەر مرۆڤێكى بێ پارە و نەدار، هەر هەژارێك، هەر لێقەوماوێك

چیرۆکێکی بەدبەختیی و نەگبەتیی تایبەت بە خۆی لە هەگبەدایە، هەموو سەرمایەدار و خانەدانەکان کە بە پێچەوانەی نیتچەوە تا دوا سنوور رقم لە فیز و شێوە ژیانیانە هەموو لە یەک دەچن و هەروەک یەک و هەر بە یەک شێوە سەرقاڵی پەرستنی بتی پارەن و تەواو، هەموویان لە یەک جۆر خۆشیی و شادیی بەهرەمەندن، لە یەک سەرچاوە ئاو دەخۆنەوە و لە یەک فەلەکدا گیریان خواردووە، بەڵام هەژارەکان لە سینەی هەر یەکێکیاندا ئاگر و حەسرەتێکی جیا لەوی تر هەیە. بە ئەوەی نەبێت بە درێژدادڕیی، قسەکانم لەوەدا چڕ دەکەمەوە لە سەردەمی جیهانگیریی و چاوچنۆکیی کۆمپانیا فرە ڕەگەز و مۆنۆپۆڵەکان و سەرمایەداریی قرچۆکی مەحەلیدا، پارە و سامان پێوەرێکە بۆ مرۆڤبوونی هەر کەسێک، هەر تاکێک بە قەد قەبارەی سامانەکەی پشکدارە لە ژیان و هەر بەهەمان ئەندازەش ڕێز و حورمەتی لێ دەگیرێت و ددان بە بوون و کەسێتیدا دەنرێت و ئۆتۆریتەی دەبێت لە دنیای دەوروبەریدا، کە دۆلارێک زیاتری هەبێت، نرخیشی زیاترە!!. کەوا بێت جێگەی سەرزەنشت نابم وتەزاکەی (دیکارت)م بەم جۆرە پێچەوانەوە کردووەتەوە (من پارەم هەیە کەواتە من هەم). لەوانەشە کەسانێک هەبن وا بیر بکەنەوە ئەم بۆچوونانە سەر بە ماۆی کۆمۆنیزمن، بەڵام ئەوەی من وتوومە حەقیقەتە جا بەر لە ئەز و دوای ئەزیش کۆمۆنیست دەیڵێت یان ئیسلامیی هیچ لە بابەتەکە ناگۆڕێت، هەر ئەوەیە بە جیاوازیی ئایدیال و ئیدۆلۆژییەوە راستییەکمان خستووەتە چێوەی نووسین و دەربڕینەوە.

ئابی 2007
نووسینی: ستیڤان شەمزینی
سوێد – ستۆکهۆڵم

با شەپۆلێ تۆ بێنە.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

ڕۆژنە زیخەبای بەهودەیە،
بێدەنگیت ، تۆفانە..
مۆسیقای بەڵای ئێستایە، نەهاتنت،،

ڕێژنە مەرگی دا بڕانێ بوو،
گوڵدانی سوتماکی دڵی پڕ کرد،
قوڵپی خوێنی سەفەرە،
چی بکەم، ئەی دڵ،
مانگ لەسەر شانم گریا،
بانگەوازی گیا..
بۆ سپێدەیەک لە چراڕژان!،
لەم گەشتنامەی ناچاریە،
لەم بەردەڵانی وڵاتی سەرابستانە،
تا ئێستاش، نەغمەی..
فلووتی خۆکوشتنی هاوڕێ شاعیرەکان،
لە گوێما ئەزرنگێ، گەرچی..
دوای کۆڕەوی پەپولەکانی نەسیم ،
لە کاروانی لە ئامێزگرتنت، دواکەوتم..
هێشتا لە نوسینەوەی پڕ ب□ ئەشکەنجەی ..
گۆرانی غوربەتی بەکۆمەڵی..
مەلە مر□ۋ□کان بەردەوامم،
ئەم لێشاوی مر□ۋ□ ت□مە،
سیمفۆنیای داشکان و دابڕان و پەرتبوونە،
لەم کەناری مێژوە ،حۆریەکانیان،
بە پرچی خۆیان لە خاچدا،،
پیاوەکانی ڕەگەزی خۆریشیان،،
ل□ بەردەم ئەشکەوتی پیرۆزی ئاۋ□ستادا،،
چوارمێخە کێشا،،،
ئەم کۆڕەوە شیعری پرچ درێژە،،،
هاواری ئاوی سوتاوە،،
قرچانی کچانی مانگە،،،
سوتماکبوونی دێڕە شیعرەکانی..
سەفەری هاوڕیکانی شەوە،
با ئیتر دروستبینەوە،
لە دڵۆپە کازیوەی نوێ،
بەرزەخێکمان لە گڕی پیرۆز پێویستە،
نیشانێکم پیشاندە ،،،
ئەی کازیوەی سەحەری ..
نێشتمانێکی سەرتا پا ،،
دوکەڵ و خوێن و گازو ژەهر،،
نیشانێکم پیشاندە،،،

ئەی گوڵە لاولاوی..
دەستی قەرەجە خۆشبەختەکانی..
سەفەرێکی پڕ ئەشکەنجەی خۆش!!!
گەر لەم ڕەشکوژیەی..
شیعری سرک.. و ..
نیگای سزادراو.. و ..
پەرستنی مەشخەڵی پیرۆزیش..
ڕزگارمان بێ،
با شەپۆلێ..
تۆم بۆ بێنێ

....
وێنەکە تابلۆیەکی نیگارکێشی سویدی
Olof Krumlinde – Troubled Sea

دڵشاد کاوانی : دەیانەوێت بە زۆر بمکەن بە فارس، من ڕەچەڵکم کوردە و کوردستانیم.

ڕوونکردنەوەیەکێ پێویست

دڵشاد کاوانی، لاوێکی نوسەرە و دانیشتوی قەزای شەقڵاوەیە، یەکێکە لەو کەسانەی لە دونیای ئەدەب ش□و□ن پەنجەی دیاربووە، هەفتەی رابردوو، ناوی دڵشاد چووە نێو رێزبەندی بیست و سێ فەرھەنگی زمانی فارسی، لەسەر ئەمە دڵشاد کاوانی، بۆ زاری کرمانجی دەڵێت” بە دیاری کراوی لەم چەند ڕۆژەی ڕابردوو من وەکوو یەکەم نووسەر و ڕۆمانووسی کوردی ناوم چووە نێو ڕیزبەندی بیست و سێ فەرھەنگی زمانی فارسی. کە بە یەکەم نووسەر و ڕۆمانووسی سادیستی و ماسۆخیزمی لە نێو فەرھەنگەکانی فارسی لە ڕێگای (واژە یاب)ەوە بە کوردی وات□ (□اق□ی وشەکان) کە گەورەترین تۆڕی فەرھەنگی فارسی لەسەر ئاستی ئێران. □اق□ و لێکدانەوەی بۆ زیاتر لە یەك ملیۆن وشە و پ□یف کردووە، بە تایبەتی ئەو وشە و ئیدیۆمە بیانیانەی کە بۆ

یەکەم جار دێنە نێو فەرهەنگی زمانی فارسی. بۆیەشە من وەکوو
نووسەرێکی کورد ناو و زانیاریم چووە نێو ڕیزبەندی بیست و سێ
فەرهەنگی زمانی فارسی. کە شیکاری و زانیارییان لەسەر ناو و
نازناوم تۆمار کردووە. ئەمەش لە دوای ئەوە هات کە من ساڵی
ڕابردوو ڕۆمانێکم بە ناوی بەڕێگاوە لە تاران چاپ کرد. کە ئەم
ڕۆمانە لە ڕووی سەنگی ئەدەبی لە سەر ئاستی ڕۆژهەڵاتی ناڤین
تازەیە و کاری لەسەر نەکراوە. چوونکە بەڕێگاوە لە ڕووی تەکنیك و
گێڕانەوە و ناوەڕۆك بە تەواوی لە ڕۆمانەکانی تری پێش خۆی جیاوازە
بوو، گرنگی ڕۆمانەکە لەوەدایە یەکەم ڕۆمانی سادیستی ماسۆشییە کە
لە دوای ڕۆمانەکانی دۆناتا ئەڵفۆنیس فڕانسۆ دیسادی فەڕەنسی و فۆن
زاخر مازوخ ی نەمساووی ئەم ڕێچکەیە نووسراوەتەوە، لە جیهانی
عەرەبی و فارسیش وەك پێویست کاری لەسە نەکراوە. هەرچەندە نەجیب
مەحفووزی عەرەب و سەلیم بەڕەکات لە هەندێك لایەن ناو ڕۆمانەکەیان
هەوڵیان داوە کەسێییەتی سادیستی دەربخەن، بەڵام بەهۆی داخراووی
کۆمەڵگەی عەرەبی نە چوونەتە قووڵایی سادیزمەوە، بۆیە بە ڕۆمانی
سادیستی هەژمار ناکرێن. بۆ کورد شانازییە کە ڕۆمانەکەی من تاکە
ڕۆمانی کوردییە بەرلەوەی تەواوی دەقی ڕۆمانەکە وەربگێردرێتە سەر
زمانەکانی تر، لەسەر ئاستی ناوەندی عەرەبی و فارسی و ئینگلیزی
لەسەری نووسراوە. لە وانە ڕۆژنامەکانی سەباح نیوسی توونسی و
سەباح جەدیدی عێڕاقی بە زمانی عەرەبی و بیبیسی بە زمانی فارسی و
ئێنگلیزی و ڕۆژنامەی هامشەهری فارسی و چەند پەیج و کەناڵی دیکەی
ئێرانی باسیان لێوە کرد." هەر ئەمەش بووە هۆی ئەوە کە من لەلایەن
واژە یاب دەستنیشان بکێرم. هەرچەندە خۆشحاڵنیم بەم کارەی واژە
یاب لەگەڵ ئەوەی وەك نووسەر و ڕۆمانووسێکی کورد منیان ناساندووە،
لێ ئەوان مەبەستیان بووە، من وەك نووسەرێکی ئێرانی بناسێنن لە
کاتێکدا من کوردم و خەڵکی باشووری کوردستانم. گەر لە دەقی
زانیارییە فارسییەکەی بڕووانن تەنیا شوێنی لە دایکبوونم کە
قەزوینی شاری ئێرانە دیاری کراوە، پاشناوی کاوانی کە نازناوەکەمە
بە درەفشی کاویانی و ئاڵای ئەختەریان گرێ داوە، کە ئەوە
ئاماژەیە بۆ بە فارس کردنم، هەرچەندە وەك نووسەرێکی سوودی زۆری
بۆ ناساندنم هەیە، بەڵام بە شانازییەوە من ڕەچەڵەکم کوردە و
کوردستانییم، بۆیە زۆر ڵێی نیگەرانم. لەبەرامبەر ئەمەشدا."
پێویستە ئەم ڕاستییە تاڵە بخەمەڕوو، کە بەختی ئێمەی نووسەرانی
کوردە کە ناوەندی ئەکادیمی و ئەدەبییە کوردییەکان بە گشتی پشتگوێ
خراوون. دەستەوەستانن لەبەرامبەر گرینگیدان بە نووسەری ناوخۆ و
تەنیا ڕوویان لە نووسەرە بێگانەکانە و لە یەك جیانەکردنەوەی باش
و خراپ و دەقی زیندوو و دەقی کرچ و کاڵ. ئەمە ئەم ڕاستییە کە

دەبێت گلەیی لە حکومەت و دەزگا و ناوەندە ئەدەبییەکان بکەم کە لە نیشتمان و ڵاتەکەی خۆم لام لێ نەکراوەتەوە ئێستا چوار کتێبی ئامادەم هەیە بۆ چاپ و پارەی چاپم نییە، چوونکە هیچ فکرێکی سیاسیم لە پشتەوە نییە هەموو دەرگاکان لە ڕووم داخراوون. لە بەرامبەردا نووسەری خراپ و بێ ناونیشان گەورە دەکرێن. لەگەڵ ئەوەش گەشبینم بەوەی کە لە ماوەی ساڵی ڕابردووە وە، ڕۆمانەکەم لە ناوەندە ئەکادمییەکان و بەشێك لە زانکۆکان جێگای خۆی گرتووە. ئەمەش لە سۆنگەی هەستکردنی بەرپرسیارییەتی بەشێك لە پڕۆفیسۆر و دکتۆرانی زانکۆکانە لەبەرامبەر دەق دا، بە تایبەتی زانکۆی سۆران و زانکۆی سەلاحەددین و زانکۆی مەغمور و کۆلیژی پەروەردەی شەقلاوە، بۆتە باسی ئەکادیمی و لەسەری دەنووسرێت و لە دوو سێ ساڵی داهاتوو ئەنجامەکانی دەردەکەوێت.”

ئەمەش دەقی نووسینەکەیە بەهەردوو زمان

دڵشاد کاوانی

دڵشاد کاوانی نووسەری بەناوبانگی کورد، لە دایکبووی ساڵی ١٩٧٨ـ قەزوینی ئێرانە. یەکەم نووسەر بووە کە ڕۆمانی دەرباری ماشۆسیەتی کوردی بە ناوی بەڕێگاوە لە ساڵی ٢٠٢٠. نووسی.

دلشاد کاوانی

دلشاد کاوانی ، نویسنده مشهور کرد ، متولد ١٣٥٧ در قزوین ، ایران ، اولین نویسنده ای بود که داستان طولانی درباره مازوخیسم کرد باسم در جاده در سال ١٣٩٩ نوشت.

لغت‌نامه دهخدا

ملقب به اسم کاوانی

درفش است . دِ رَ مخفف کاویانی درفش است . درفش کاویانی . علم فریدون . منسوب بکاوه ٔ آهنگر و آن چرمی بوده از پوست پلنگ یا پوست ببر که کاوه در وقت کارکردن برمیان می بست و در هر جنگ که همراه بود فتح حاصل میشد. گویند: حکیمی در صفاهان صد در صدی بساعت سعد بر آن کشیده بود و بعضی گویند شکلی از سوختگی های آتش در آن بهم رسیده بود که این خاصیت داشت و فریدون بعد از کشتن ضحاک آن را مرجع کرده بود و به هرجا که میرفت البته فتح میکرد تا در زمان خلافت عمر بدست مسلمانان افتاد و آن را پاره پاره و قسمت کردند. (برهان). درفش کاویان . اختر کاوان . اختر کاویان . (حاشیه ٔ برهان چ معین). رجوع به کاوه شود.

في الأحد، ٩ مايو، ٢٠٢١ ١:٢١ ص دڵشاد کاوانی dilshad kawani dlkawani1@gmail.com :کتب

ڕوونکردنەو□ یەکێ پێویست

دڵشاد کاوانی : دەیانەوێت بە زۆر بمکەن بە فارس، من □□چ□کم کوردە و کوردستانیم.

دڵشاد کاوانی، لاوێکی نوسەرە و دانیشتوی قەزای شەقڵاوەیە، یەکێکە لەو کەسانەی لە دونیای ئەدەب شوێن پەنجەی دیاربووە، هەفتەی رابردوو، ناوی دڵشاد چووە نێو رێزبەندی بیست و سێ فەرهەنگی زمانی فارسی، لەسەر ئەمە دڵشاد کاوانی، دەڵێت" بە دیاری کراوی لەم چەند ڕۆژەی ڕابردوو من وەکوو یەکەم نووسەر و ڕۆمانووسی کوردی ناوم چووە نێو ڕیزبەندی بیست و سێ فەرهەنگی زمانی فارسی. کە بە یەکەم نووسەر و ڕۆمانووسی سادیستی و ماسۆخیزمی لە نێو فەرهەنگەکانی فارسی لە ڕێگای (واژە یاب)ەوە بە کوردی واتا□ (□اق□ی وشەکان) کە گەورەترین تۆڕی فەرهەنگی فارسی لەسەر ئاستی ئێران. □اق□ و لێکدانەوەی بۆ زیاتر لە یەك ملیۆن وشە و پ□یف کردووە، بە تایبەتی ئەو وشە و ئیدیۆمە بیانیانەی کە بۆ یەکەم جار دێنە نێو فەرهەنگی زمانی فارسی. بۆیەشە من وەکوو نووسەرێکی کورد ناو و زانیاریم چووە نێو ڕیزبەندی بیست و سێ فەرهەنگی زمانی فارسی. کە شیکاری و زانیاریان لەسەر ناو و نازناوم تۆمار کردووە. ئەمەش لە دوای ئەوە هات کە من ساڵی ڕابردوو ڕۆمانێکم بە ناوی بەڕێگاوە لە تاران چاپ کرد. کە ئەم ڕۆمانە لە ڕووی سەنگی ئەدەبی لە سەر ئاستی ڕۆژه□اتی ناقین تازەیە و کاری لەسەر نەکراوە. چوونکە بەڕێگاوە لە ڕووی تەکنیك و گێڕانەوە و ناوەڕۆك بە تەواوی لە ڕۆمانەکانی تری پێش خۆی جیاوازە بوو، گرنگی ڕۆمانەکە لەوەدایە یەکەم ڕۆمانی سادیستی ماسۆشی□□ ک□ لە دوای ڕۆمانەکانی دۆنا تا ئەڵفۆنیس فڕانسۆ دیسادی فەڕەنسی و فۆن زاخر مازوخ ی نەمساووی ئەم ڕێچکەیە نووسراوەتەوە، لە جیهانی عەرەبی و فارسیش وەك پێویست کاری لەسە نەکراوە. هەرچەندە نەجیب مەحفووزی عەرەب و سەلیم بەڕەکات لە هەندێك لایەن ناو ڕۆمانەکەیان هەوڵیان داوە کەس□ی□□تی سادیستی دەربخەن، بەڵام بەهۆی داخراووی کۆمەڵگەی عەرەبی نە چوونەتە قووڵایی سادیزمەوە، بۆیە بە ڕۆمانی سادیستی هەژمار ناکرێن. بۆ کورد شانازییە کە ڕۆمانەکەی من تاکە ڕۆمانی کوردییە بەرلەوەی تەواوی دەقی ڕۆمانەکە وەرب□گ□ردرێتە سەر زمانەکانی تر، لەسەر ئاستی ناوەندی عەرەبی و فارسی و ئینگلیزی لەسەری نووسراوە. لە وانە ڕۆژنامەکانی سەباح نیوسی توونسی و سەباح جەدیدی عێڕاقی بە زمانی عەرەبی و بیبیسی بە زمانی فارسی و ئێنگلیزی و ڕۆژنامەی هامشەهری فارسی و چەند پەیج و کەناڵی دیکەی ئێرانی باسیان لێوە کرد." هەر ئەمەش بووە هۆی ئەوە کە من لەلایەن واژە یاب دەستنیشان بکێرم. هەرچەندە خۆشحاڵنیم بەم کارەی واژە یاب لەگەڵ ئەوەی وەك

نووسەر و ڕۆمانووسێکی کورد منیان ناساندووە، لە ئەوان مەبەستیان بووە، من وەك نووسەرێکی ئێرانی بناسێنن لە کاتێکدا من کوردم و خەڵکی باشووری کوردستانم. گەر لە دەقی زانیارییە فارسییەکەی بڕووانن تەنیا شوێنی لە دایکبوونم کە قەزوینی شاری ئێرانە دیاری کراوە، پاشناوی کاوانی کە نازناوەکەمە بە درەفشی کاویانی و ئاڵای ئەخترییان گرێ داوە، کە ئەوە ئاماژەیە بە بە فارس کردنم، هەرچەندە وەك نووسەرێکی سوودی زۆری بە ناساندنم هەیە، بەڵام بە شانازییەوە من ڕەچەڵەکم کوردە و کوردستانییم، بۆیە زۆر ڕێی نیگەرانم. لە بەرامبەر ئەمەشدا." پێویستە ئەم ڕاستییە تاڵە بخەمەڕوو، کە بەختی ئەمەی نووسەرانی کوردە کە ناوەندی ئەکادیمی و ئەدەبییە کوردییەکان بە گشتی پشتگوێ خراوون. دەستەوەستانن لەبەرامبەر گرینگیدان بە نووسەری ناوخۆ و تەنیا ڕوویان لە نووسەرە بێگانەکانە و لە یەك جیانەکردنەوەی باش و خراپ و دەقی زیندوو و دەقی کرچ و کاڵ. ئەمە ئەم ڕاستییە کە دەبێت گلەیی لە حکومەت و دەزگا و ناوەندە ئەدەبییەکان بکەم کە لە نیشتمان و ڵاتەکەی خۆم لام لێ نەکراوەتەوە ئێستا چوار کتێبی ئامادەم هەیە بە چاپ و پارەی چاپم نییە، چوونکە هیج فکرێکی سیاسیم لە پشتەوە نییە هەموو دەرگاکان لە ڕووم داخراوون. لە بەرامبەردا نووسەری خراپ و بێ ناونیشان گەورە دەکرێن. لەگەڵ ئەوەش گەشبینم بەوەی کە لە ماوەی ساڵی ڕابردووە وە، ڕۆمانەکەم لە ناوەندە ئەکادیمییەکان و بەشێك لە زانکۆکان جێگای خۆی گرتووە. ئەمەش لە سەنگەی هەستکردنی بەرپرسیارییەتی بەشێك لە پڕۆفیسۆر و دکتۆرانی زانکۆکانە لەبەرامبەر دەق دا، بە تایبەتی زانکۆی سۆران و زانکۆی سەلاحەددین و زانکۆی مەغمور و کۆلیژی پەروەردەی شەقڵاوە، بۆتە باسی ئەکادیمی و لەسەری دەنووسرێت و لە دوو سێ ساڵی داهاتوو ئەنجامەکانی دەردەکەوێت."

ئەمەش دەقی نووسینەکەیە بە هەردوو زمان

دلشاد کاوانی

دلشاد کاوانی نووسەری بەناوبانگی کورد، لە دایکبووی ساڵی ١٩٧٨ـ قەزوینی ئێرانە. یەکەم نووسەر بووە کە ڕۆمانی دەربارەی ماشۆسیەتی کوردی بە ناوی بەڕێگاوە لە ساڵی ٢٠٢٠. نووسی.

دلشاد کاوانی

دلشاد کاوانی ، نویسنده مشهور کرد ، متولد ۱۳۵۷ در قزوین ، ایران ، اولین نویسنده ای بود که داستان طولانی درباره مازوخیسم کرد باسم در جاده در سال ۱۳۹۹ نوشت.

لغت‌نامه دهخدا

ملقب به اسم کاوانی

درفش است . دِ رَ مخفف کاویانی درفش است . درفش کاویانی . علم فریدون . منسوب بکاوه ٔ آهنگر و آن چرمی بوده از پوست پلنگ یا پوست ببر که کاوه در وقت کارکردن برمیان می بست و در هر جنگ که همراه بود فتح حاصل میشد. گویند: حکیمی در صفاهان صد در صدی بساعت سعد بر آن کشیده بود و بعضی گویند شکلی از سوختگی های آتش در آن بهم رسیده بود که این خاصیت داشت و فریدون بعد از کشتن ضحاک آن را مرصع کرده بود و به هرجا که میرفت البته فتح میکرد تا در زمان خلافت عمر بدست مسلمانان افتاد و آن را پاره پاره و قسمت کردند. (برهان). درفش کاویان . اختر کاوان . اختر کاویان . (حاشیه ٔ برهان چ معین). رجوع به کاوه شود.

بانگەوازی یەکەمین خولی پلان و سیناریۆی هەڵبژاردەی کورتە فیلمی “لاو” بڵاوکرایەوە

مەنسوور جیهانی –

بانگەوازی یەکەمین خولی پلان و سیناریۆی هەڵبژاردەی کورتە فیلمی “لاو” لە لایەن ڕێکخراوەی فیلمسازی “لاوان فیلمی موکریان” بە بەرپرسیاریی “ئیبراهیم سەعیدی” سینەماکاری بەرئەزموونی کورد لە شاری مەهاباد بڵاوکرایەوە.

ڕێکخراوەی فیلمسازی “لاوان فیلمی موکریان” لە پێناو ناساندن و بردنەسەرەی ئاستی سیناریۆنووسی ناوچەکە، هەوڵیداوە کە یەکەمین خولی پلان و سیناریۆی هەڵبژاردەی کورتە فیلمی “لاو” لە نێوان سیناریۆنووسانی پارێزگاکانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوا و کوردستان بەڕێوەببات.

بابەتی سیناریۆکان، سەربەستن و کاتی ئەو بەرهەمانەی کە ڕەوانە دەکرێن، بە لانی زۆرەوە 15 خولەک ڕەچاوگیراوە و لە نووسەران و هونەرمەندان، داوا کراوە کە بەرهەمەکانی خۆیان تاکوو ڕۆژی 15ی جۆزەردانی 1400 هەتاوی (5ی جوونی 2021 زایینی) بە ناونیشانی

ئیمەیلی lavanfilmfest@gmail.com ڕەوانە بکەن. جێی ئاماژە پێدانە کە سینارییەی هەڵبژاردە، لە قۆناغی بەرهەمهێناندا پشتیوانی لێدەکرێت.

سینارییە و پلانەکان کە بە بڕوای ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی ئەم ڕووداوە سینەماییە مەرجی پێویست و گونجاو و دیاریی کراویان هەبێت؛ لە پێناو باشتربوونی بەرهەمەکاندا، لە کارگەیەکی کارای سینارییەنووسیدا لە ڕێکخراوەی فیلمسازی "لاوان فیلمی موکریان" بە ئامادەبوونی مامۆستایانی لێهاتوو و شارەزا بەشداریان پێدەکرێت.

ناونیشانی نووسینگە: مەهاباد، شەقامی سەرباز، نزیک بە سێ ڕیانی کەشناسی (وەفایی)، پلاکی 72، قاتی دووهەم، ڕێکخراوەی فیلمسازی "لاوان فیلمی موکریان"، ژمارە تەلەفوونەکانی نووسینگە: +9844-42239818و +989143421140.

ڕێکخراوەی فیلمسازی "لاوان فیلمی موکریان" لە پێناو ناساندن و بردنەسەرەی ئاستی سینارییەنووسی ناوچەکە، بە ڕاگەیاندنی بانگەوازی یەکەمین خولی پلان و سینارییەی هەڵبژاردەی کورتە فیلمی "لاو" بە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی "ئیبراهیم سەعیدی" سینەماکاری ناوداری مەهابادی و بە هاوکاری و هاوڕێیەتی ژمارەیەک لە کارناسان و پسپۆڕانی شارەزای بوارە جۆراوجۆرە سینەماییەکان، چالاکییە هونەرییەکانی خۆی دەست پێکرد.

"ئیبراهیم سەعیدی" بەڕێوەبەریی ڕێکخراوەی فیلمسازی "لاوان فیلمی موکریان"، دەرچووی کارناسی سینەما لقی مۆنتێری لە زانکۆی سینەما تیئاتری زانکۆی هونەری تارانە کە زیاتر لە 35 ساڵە لە بوارە جۆراوجۆرەکانی سینەمادا سەرقاڵی چالاکییە و بە درێژایی ئەم ساڵانە مۆنتێری فیلمە بەرچاوەکانی سینەمای کوردستان و ئێرانی لە ئەستۆدا بووە، لەوانە: "پەڕینەوە لە غوبار"، "بیرەوەرییەکانی سەر بەرد" و "تاقیکردنەوە" لە دەرهێنانی "شەوکەت ئەمین کورکی"، "باز هم سیب داری؟" (دیسان سێوت پێیە؟)، "جن زیبا" (جنی جوان) و "سنگر روبەرو" (سەنگەری ڕووبەڕوو) لە دەرهێنانی "بایرام فەزلی"، "ڕەشەبا" و "بووکی باران" لە دەرهێنانی "حوسێن حەسەن"، "انتهای زمین" (ئەوپەڕیی زەوی)، "از تهران تا بهشت" (لە تاران تا بەهەشت) و "یک کامیون غروب" (لۆرییەک ڕۆژئاوابوون) لە دەرهێنانی "ئەبولفەزل سەفاری"، "دم سبح" (بەرە بەیان) لە دەرهێنانی حەمید ڕەحمانیان، "بی تابی بیتا" (بێتابی بیتا) لە دەرهێنانی "مەهرداد فەرید"، "عاشق ها ایستادە می میرند" (عاشقەکان بە پێوە دەمرن) لە

دەرهێنانی "شەهرام مەسلەخی" و هەروەها "ماهی گوشوارەدار" (ماسی گوارەبەگوێ) لە دەرهێنانی "عەلیڕەزا سەعادەت نیا".

ئەم سینەماکارە بەئەزموونە کوردە، مۆنتێری بە بەڵگەفیلمەکانی "خانە مادری ام مرداب" (ماڵی دایکایەتیم تاڵاو) و "از پس برقع" (لەو پەڕەیی ڕووبەند) لە دەرهێنانی "مەهرداد ئەسکویی" ئەنجامداوە و هەروەها مۆنتێریی و وێنەگرتنی بە زیاتر لە 150 کورتە فیلم و فیلمی بەیند، بەڵگەفیلم و چیرۆکی لە کارنامەی هونەریی خۆیدا هەیە.

"ئیبڕاهیم سەعیدی" دەرهێنانی بە فیلمی سینەمایی "ماندوو"، بەڵگەفیلمی "دایکانی من" بەرهەمی هاوبەش لەگەڵ "زەهاوی سنجاری" سەبارەت بە کۆمەڵکوژی ئەنفال بە دەستی ڕژێمی بەعس و کورتە فیلمەکانی "ژوان" و "ژیلەمۆ" و بەڵگەفیلمەکانی "شینگێڕیی پەرێشانی" و "ڕێژگیران" بەرهەمی هاوبەش لەگەڵ "مەهرداد ئەسکویی" لە ئەستۆدا بووە و بەم بەرهەمانە لە فێستیڤاڵە جۆراوجۆرەکانی فیلم لە ئاستی جیهاندا بە شێوەیەکی سەرکەوتوو بەشداریی کردووە و خەڵاتی گرینگیشیان بەدەستهێناوە.

بۆ زانیاری زیاتر:

لاپەڕەی فەرمی ڕێکخراوەی فیلمسازی "لاوان فیلمی موکریان" لە ئینستاگرام:
lavanfilm_institute@

لاپەڕەی فەرمی "ئیبڕاهیم سەعیدی" لە ئینستاگرام:
ebrahimsaeedi_official@